

birtokolják, mivel csak az égi javak ígéretét hallják. A földi javak is az ő tulajdonuk, de úgy, „mintha semmijük sem volna”. Minden az övék: nem koldulnak, mint aki nyomorog, hanem úgy viselkednek, mint a dolgok urai. Annál inkább urak, minél kevésbé kívánják a dolgokat. Röviden: a hívő az egész világ gazdagságát birtokolja (Bölcs 17,46). Valóban az egész világot, mivel a jó és a balsors, minden egyenlőképpen szolgálja és javára válik (I 125–126).

* * *

Bernát nem sokat beszél arról, mit jelent a világ igazi birtoklása. Nem öleli magához Szent Ferencként a természetet, nem csókolja meg fölszabadult zokogással a földet, mint az Istenét újra megtalált Aljősa a Karamazov testvérekben. Arról sem beszél, hogy az emberi haladás miképpen szolgálja az Isten tervét, mint Teilhard de Chardin. De nagyon sokat tud arról, hogy az emberrel ellenkező külső és belső erők hogyan segítik a lelket az Istennel való egyesülés útján. S éppen ez a szubjektív krízisélmény hozza őt közel a mai emberhez. Ahhoz a szorongatott emberhez szól, aki úgy érzi, hogy minden összeesküdött boldogsága ellen, a külvilág és az benne lappangó sötét erők. Bernát ennek a modern embernek mondja Pilinszkyvel, hogy az egyetlen megoldás: önként belefeküdni a présbe. Hiszen ebben a présben, amiről a hitetlen azt hiszi, hogy agyonlapítja, az Isten úgy van jelen mindenki számára, mintha egyedül ez az egyetlen ember létezne: külső és belső szenvedését pontosan úgy szabja ki, hogy az javára váljon.

Günter Bleickert

ÁBRAHÁM HALLGAT ISTENÉRE

Beszélgetés Izrael ősatyjával

Ábrahám az első hívő, akivel kezdetét veszi Izrael hitének története. A rá vonatkozó elbeszélésekben azonban össze van sűrítve mindazon tapasztalat teljessége is, amelyet Izrael élt át fejlődése folyamán. A bibliai történetekben tehát annyira egybefonódik Ábrahám személye s története, valamint a nemzetség pátriárkájáé, a róla elnevezett törzsé, sőt egész Izraelé, hogy alig lehet szétbogarzni az egyes szálakat. De nem is ez a lényeges. Sokkal fontosabb az, hogy ki-ki saját élettörténetét belefoglalja ebbe a szövevénybe. Ahogy a Zsidóknak írt levél (12,2) mondja, a keresztény hit „szerzője és bevezetője” Jézus. Fényét azonban a villámot megelőző villanásokhoz hasonlóan előre jelezték nagy személyiségek, különösen pedig Ábrahám.

Amikor Ábrahámra gondolok, mindig jut eszembe: elmaradt áldozatának – hála Istennek! – képei cikáznak fejemben. Kérdések merülnek fel bennem, amelyeket szívesen feltennék magának Ábrahámnak is, mivel a bibli-

kus elbeszélésekben nem találok rájuk kifejezett választ. Megkérdezném tőle, mi ment végbe lelkében, amikor úton volt, hogy éppen annak az Istennek áldozza fel (vagyis rituálisan meggyilkolja és áldozatként bemutatssa) Izsákot, akitől később született ajándékként kapta. Szeretném megkérdezni, hogy mit érzett akkor, amikor tüzet rakott és a kést már a kezében tartva Izsák – aki a fát hordta az áldozat bemutatásához – feltette a kérdést: „Lám, itt a tűz és a fa, de hol a bárány az égőáldozathoz?” Amire atyja azt felelte: „Isten majd gondoskodik bárányról az égőáldozathoz, fiam” (Ter 22), ugyanakkor azonban tudta, hogy fia lesz az áldozati bárány.

Hogy Ábrahám pontosan mit felelt volna, azt nem tudom. De úgy képelem, hogy kissé elgondolkozott volna, – nem azért, hogy elterelje a beszéd fonalát, hanem hogy az eseményeket jobban felidézze – s talán így szólt volna meg: „Tudod, Izsák valóban egyetlen reményem lett, mindenem: örömöm és egész jövőm. S mégis Isten fontosabb volt nála. Nemcsak azért, mert Izsák még gyermek volt. Jahvé hívott ki a kaldeai Úr-ból, ami a mai Irakban, a Perzsa-öböl partján fekszik. Felszólításának engedelmeskedtem, s mindent otthagytam: rokonságomat és örökségemet, a hagyományokat és származásomat, apám földjét, kultúráját és isteneit. Mindezt föláldoztam, s áldozatként égettem el Istenemért s a nekem tett ígéretéért.”

Ábrahám tehát kíváncsi, gondolom magamban. Szeretnék közbeszólni, s megkérdezni, hogy találónak érzí-e magára ezt a mai fogalmat? De már hallok is választ: „Ha akarod, ennek is nevezhetsz. Alapjában véve ugyanis lépésem teljes szakítást jelentett mindazzal, ami addig hazám volt. Attól kezdve az lett hazám, ami várt rám: az ígéret földje, maga az Isten. Mert nem az a döntő, mit hagy el az ember, hanem, hogy mire teszi fel életét. S én Istenem vezetésére tettem fel; így feléje indultam, vele éltem, s egyszersmind megtapasztaltam őt. Ez lett reményem, hitem, biztonságom alapja, életem forrása s célja – egyedül ő és semmi más. A neki való engedelmesség pedig azt jelentette, hogy rá hallgatok, hozzá ragaszkodom. Egyébként, hogyan érthettem volna meg, ki ő és mit akar tőlem? Tulajdonképpen céloim tehát ő volt, nem pedig Izsák: beléje helyeztem életemet, s megtaláltam őt, valamint saját magamat.”

Ilyen szemszögből nézve Ábrahám hitből fakadó engedelmissége nem vak meghunyászkodás, se nem szenttelen önküresítés, hanem merész lépés, hogy felszámolja múltját; fantáziadús bizalom, hogy a jövőben Istenét kövesse, rá hallgasson, hozzá tartozzék.

Az angyal szava: Ábrahám csupa fül lesz

A Biblia, s főleg az Újszövetség, mint az engedelmisség példáját állítja elénk Ábrahám elszántságát, hogy Izsákot feláldozza – amire végül is nem került sor. Hitből fakadó engedelmissége példaadó módon állta ki a próbát, amikor késznek mutatkozott, hogy feláldozza Izsákot, egyetlen és elsőszülött

fiát és törvényes örökösét. Új és egyetlen Istenének ígéretére hagyta el atyái és istenei földjét, s vándorolt az ígéret földje irányába; tarsolyában semmi más nem volt, csak Istenébe vetett reménye. S éppen ez az Isten, aki feltárta neki a jövőt, most mintegy el is vágja azt: kívánja Izsáknak, – jövője megtestesítőjének – feláldozását, illetve, – ami Ábrahámnak lélektanilag ugyanazt jelentette – próbára teszi hitre épülő engedelmisségét.

Azonban éppen erre a „hitre épülő engedelmisségre” vonatkozóan szeretném Ábrahámot megkérdezni. Hiszen még annak a gondolata is iszonyatos, hogy Isten akarja és igényli az elsőszülöttek (vagy egyáltalában: emberek) feláldozását. A világ összes édesanyja megegyezik abban, hogy még ennél is szörnyűsebbesebb kihasználni az Ábrahámiban tapasztalható elszántságot: lásson hozzá s valóban áldozza fel fiát Istennek. Egy középkori zsidó legenda úgy folytatja Izsák elmaradt áldozatát, hogy gyerekes naivsággal a hazaérkező fiúval mesélteti el anyjának, Sárának a történeteket. Az anya kommentárja: síri csönd! Mert – a legenda szerint – alig hallotta meg fia elbeszélését, holtan esett össze. Megrázóbban nem is lehetett volna érzékeltetni, milyen iszonyatot rejt magában Ábrahám elszántsága, amikor kész meghozni ezt az áldozatot.

Szíves engedelmével azt kérdezném tehát Ábrahámótól: „Milyen is volt a te Isten-képed, milyennek képzelted őt? A lelked mélyén nem érezted cinikusnak és szadistának Istent, amikor ennyire a sarokba szorított, ekkora alávetést és önküivesítést követelt, hogy fiad feláldozásával tegye próbára hitből fakadó engedelmisségedet?”

„Álljunk meg, barátom!” – hallom Ábrahám válaszát. „Te a te tapasztalataidból indulsz ki, az én időmben, 4000 évvel ezelőtt azonban egészen más volt a világ: mindennapos dolog volt, hogy vallásos tiszteletből, az istenek iránti félelemből, egy jó termésért, egészséges és termékeny nyájért, vagy hasonló célokért az emberek feláldozták saját és állataik elsőszülötteit. Egészen biztosan nem merem már állítani, de azt hiszem, nem annyira Isten szava szólított fel Izsák feláldozására, hanem környezetemé, azé a hagyományé, amely még mindenütt érvényben volt, s amely – bár gyökeresen szakítottam vele – utoljára még hatással volt rám, s téves ösvényre vezetett. Azt gondoltam, hogy nekem is azt kell tennem, amit a többiek cselekednek; azt gondoltam, hogy ez a parancs Isten szava. – Pontosan a hitre épülő engedelmisség segített abban, hogy visszataláljak Istenemhez, saját magamhoz és fiamhoz, s így megőrizzem Izsák életét. Engedelmisségem nem volt tehát érzéketlen alávetés egy despotikus isteni túlerőnek. Nem, ellenkezőleg: a hitből fakadó engedelmisség megkövetelte tőlem, hogy tisztán halljak, helyesebben: tisztán hallóvá váljak, egészen éberem és bátran, figyelmesem és képzeletdúsan figyeljek arra, ami körülöttem történik. S így lettem végül is csupa fül, mivel mind a fiam feláldozásához vezető úton, mind pedig életem minden útján tudatában voltam annak, hogy Isten vezet és kísér. Felvillant előttem, sőt egészen világossá vált, amikor az angyal felszabadító üzenetét hallottam: Isten nem akar

ilyen áldozatot, nincs rá szüksége, az én Istenem egészen más mint környezetem és a hagyomány istenei, amelyekkel már régóta leszámoltam. S ezzel Istenem – nem úgy ugyan, ahogy én gondoltam, vagy képzeltem, hanem amint valóban van – lényeges lépéssel közelebb jött hozzám!”

A „pótáldozat”: Ábrahám érteni kezd

Ábrahám az utolsó pillanatban, amikor már kész volt arra, hogy fiát Izsákot – aki szívéhez nőtt – Istenének feláldozza, megkapta a megvilágosítást, amelyben az Úr angyalának szavát ismerte fel. Itt mutatkozott meg Ábrahám hitből fakadó engedelmissége: jóllehet teljes elszántsággal fel akarta áldozni fiát, mégis nyitva állt az angyal helyreigazító felszólítására. Ábrahám számára az angyal Isten akaratának, magának Istennek felismerését és elfogadását jelentette. Egyszerre tisztává vált előtte, ki az Isten, s mit akar tőle, jobban mondva: ki nem az Isten, és mit nem akar tőle. Egyáltalában Ábrahám ekkor tudatosította magában: Isten, az én Istenem emberszerető Isten; semmiesetre sem kíván emberáldozatokat.

Azt gondolhatnánk tehát, hogy Ábrahám most már nem is mutat be áldozatot. S mégis, áldozik Istennek. Az áldozati előkészületeket befejezte, a kést kiélesítette, a tüzet már meggyújtotta, igazán lendületbe jött: feláldozza tehát a legelső kost, amelyik fennakadt a közeli bozótban; fia helyett mutatja be égőáldozatként. Az elbeszélésben sehol sincs szó arról, hogy erre megbízatást kapott volna. S mégis úgy látszik, hogy hallgatólagos megegyezés állt fenn: állatáldozat emberáldozat helyett! Kétségtelen, hogy hatalmas – jóllehet csak az első – lépés volt a helyes úton (az ember ugyanis mindig csak lépésről-lépésre mehet előbbre). Felszabadító lépés, mivel Izrael számára ezentúl már fel sem merült a gondolat, hogy Isten emberáldozatot követelhetne. Ne feledjük azonban, hogy mindez jóval háromezer évvel ezelőtt történt. Ábrahám hitből fakadó engedelmisségének világtörténelmi jelentősége és felszabadító ereje még világosabbá válik, ha meggondoljuk, hogy a hindu Kali-kultuszban kivételesen még manapság is találkozunk emberáldozattal, bár ez már régóta tiltott. Az állatáldozatok pedig most is mindennaposak.

Belülről valami ösztönöz, hogy feltegyem a kérdést Ábrahámnak: Miért nem állt meg egyszerűen a döntésnél: nem áldozom fel Izsákot. Milyen megfontolások vezették, amikor helyette a kost áldozta fel? Úgy képelem, a következőket felelné: „Fogós kérdés, ami zavarba hoz. Megvallom, sok kritika is ért emiatt a próféták, főként Ámosz és Izajás részéről. Rövidre fogva: keretelés nélkül elismerem, hogy tévedtem, amikor „pótáldozatot” mutattam be, mivel Isten nem akar sem ember-, sem állatáldozatot; egyikre sincs szüksége. A próféták helyesen látták, mit kíván Isten: „Mint a víz, áradjon inkább az igazság, mint a sebes patak, az igazságosság” (Ám 5,24); és: „Tanuljatok meg jót tenni: keressétek az igazságot, segítsétek az elnyomottakat, szolgáltassatok igazságot az árváknak s védelmezzétek az özvegyet” (Iz 1,17). De akkor még úton voltam, nem minden volt oly világos számomra. Úton voltam Iste-

nemmel Istenemhez. Minden kapcsolatot meg akartam szakítani múltammal; helyesebben: le akartam építeni múltamat. S íme, mégis mennyi mindent cipeltem magammal mindabból, ami felém áramlott a hátrahagyott hagyományból és környezetből, anélkül, hogy felismertem volna. Tehát tulajdonképpen hibáztam, tévesen jártam el, amikor a kost feláldoztam. Elismerem, hogy mindez múltam számlájára írandó, amittől még nem tudtam teljesen megszabadulni." – Elképzelem, hogy Ábrahám mosolyogva fűzi hozzá: „Az első helyes lépést megtettem a helyes irányba. Ebből a kezdeti lendületből miért ne tethették volna meg mások a többi lépést? Miért ne tanulhatták volna meg Istennek, a mi Istenünknek mélyebb ismeretét, valamint azt, hogy mit akar ő s mit kell nekünk tennünk?”

Tekintsünk el a ma sokat vitatott kérdésektől: Miként bánunk mi az állatokkal húspari üzemeinkben és tojóstyúk-farmjainkon? Mit is csinálunk, amikor az állatokon végzünk kísérleteket? Sokkal fontosabb ugyanis a következő kérdés: Megfontoltuk-e egyszer is komolyan, hogy mi mindent írunk a környezet, a hajlam, a hagyomány terhére? A jövőben nem kellene nekünk is megtenni az ebből a múltból kivezető első (s a következő) lépés(eke)t? Úton lenni és odafigyelni: Ábrahám példa arra, hogy szívünk legyen nyitva Istennek. Ábrahám egész élete folyamán úton volt. Mégis egyetlen esemény sem olyan példaadó életben, mint amikor fiával kelt útra, hogy – amint később kiderült – feláldozza az első útjába került kost. Nomád volt, s náluk az ilyesmi természetesebb, mint nálunk. Isten érkezését nem tétlenül, még kevésbé letargikusan várta. Nem maradt ülve a jövő előszobájában: nem pusztán várakozott, hanem utána ment annak, amire várt. Hite nem üres vélekedés volt, reménye nem erőtlen álmodozás, engedelmissége nem vak meghunyászkodás. Mindenekelőtt arra törekedett, hogy Istenre – „házájára” – irányuló életét értelmes s életerős kísérletként tervezze meg. Fáradságos és göröngyös út volt ez, ami néha félreértésekre adott alkalmat? Ábrahám bizonyára elismerné. Sőt hozzáfűzné: „Ne gondoljátok, hogy olyan egyszerű volt az egész, ami ment mint a karikacsapás, máról holnapra, csak aludni kellett rá. Bár talán fölösleges hangsúlyozni, ne feledjétek: Két dolog tartozik a várakozáshoz, bármire vagy bárkire is várunk. Először tudatosítani kell azt, hogy várunk; másodsor tudunk kell azt, hogy mire várunk. Sok esetben, mint például a hitnél is, szükségszerűen hozzájön még egy harmadik tényező: Az embernek fel kell készítenie magát arra, amit vár, utána kell járnia!”

Igen, ha valóban várakozunk, akkor figyeljünk erre a tanításra. Maradjon mindig tudatunkban, hogy várakozunk; véssük emlékezetünkbe, ne felejtjük, hogy mire is várunk; és ne sajnáljuk a fáradságot, hogy felkészüljünk arra, amit a jövőben várunk. Talán nem áll, hogy egy közelgő esemény csak akkor válik igazán jelentőssé számunkra, ha felkészülünk rá, vagy legalább is bensőnkben foglalkozunk vele? Miért lenne más a magatartásunk Krisztus vagy az Isten jövetelénél? Ábrahám útonléte, engedelmissége – ami éber oda-

figyelés volt, aminél csupa füllé lett – példakép lehet útkon a közeledő Megváltó felé.

Alapvető keresztény és emberi magatartás tehát ez az engedelmesség, ez az összeszedett figyelem Istenre, ez a csupa füllé válás. Csupa füllé lenni, vagyis kikapcsolni a hatalom, pénz, hírnév és élvezet mindenféle csábításából eredő egészségtelen zsvajt. Megtudhatja-e valaki, mikor és hogyan közli magát Isten, ha előbb nem válik csupa füllé, hogy befogadhassa kinyilatkoztatását? Nyugtalan a szívünk mindenkor, s gyakran mégsem találja meg az óhajtott nyugalmat, mert csak Istenben lehet meg, nem pedig a már említett bálványokban (hatalom, pénz, hírnév, élvezet). Aki hallgat vásári kiáltozásaikra, vagy csalárd suttogásukra, az többé nem szabad Isten számára. Gyakran s joggal fontosnak tartjuk az egészségügyi előírásokat, ugyanakkor szinte semmit sem törődünk szívünkkel: nem tartjuk tisztán, hogy behatolhasson Isten szava.

Jézus ördögűzései ilyen szívet tisztogató cselekedetek voltak: „De ha én az Isten ujjával űzöm ki a gonosz lelkeket, akkor már közel van hozzátok az Isten országa” (Lk 11,20). Ezzel csupán azt akarata mondani: legyen szabad az emberi szív minden idegen megszállástól, hogy Isten Lelke működhessék benne. Rajtunk áll tehát, hogy megszabaduljunk az elidegenítő bálványoktól. S még inkább rajtunk áll, hogy hagyjuk magunkat szabaddá tenni a közeledő Istennek!

Forrás: Geist und Leben, 59(1986), 228–234

Melyikük élete volt a tökéletesebb?

Három testvérből állt a kis remeteség, mondja az ósatyák idejéből származó kis történet. Céljuk az volt, hogy egyszerűen, de a lehető legtökéletesebben szolgáljanak az Istennek. Sikerült ugyan igazi testvéri közösséget kialakítaniuk, életük mégsem volt egyforma. Az egyik reggeltől estig ült és imádkozott. (Mert a régi atyák legtöbbször ülve végezték imáikat.) Amíg az első ült, a második feküdt. Ugyanis beteg volt, s csak fekve tudott Istennek hálát adni az életért és egyéb ajándékaiért. S a harmadik? Könnyen kitalálhatjuk: Egész nap talpon volt, izzadt, hogy biztosítsa a megélhetéshez szükségeseket a másik kettőnek. Ekkor különbség láttán joggal merült fel a kérdés: A három közül melyiknek az élete volt a tökéletesebb? A választ egy égi hang adta meg: Egyforma tökéletességre jutott el mind a három, mert a kapott talentumoknak megfelelően mindegyikük teljes szívvel szerette az Istent és az embereket.